

BOROVO GOSTÜVANJE

Ob spremembah, ki jih prinaša čas

Boris Kuhar

Pokojnemu ravnatelju Borisu Orlu sem že pred leti obljubil razpravo o tem svojstvenem ljudskem običaju. In kot predujem k temu zapoznelemu dolgu prilagam ta prispevek.

V glavnem je to rezultat večletnega terenskega dela. Zbral sem zapise nad šestdesetih borovih gostüvanj v Prekmurju. Na več gostüvanjih sem bil tudi sam navzoč. Tako že več let sistematično spremljam pojav in razvoj tega običaja in tudi vse spremembe, ki jih prinaša čas v običaj. O borovem gostüvanju še ni bilo v naši strokovni literaturi nič zapisanega, čeprav lahko trdimo, da je to pustni običaj, pri katerem sodeluje največ ljudi in da je to hkrati naša najbolj množična in še živa oblika ljudske igre.

Priprave za borovo gostüvanje

Ce se ob fášenki ali fájnščeku (pustu) na Goričkem in Ravénskem v Prekmurju nihče ne poroči, mora biti v vasi borovo gostüvanje. To se sicer redko zgodi, v nekaterih vaseh tudi le vsakih nekaj deset let, drugod pa tudi povedo, da že petdeset ali sto let niso imeli borovega gostüvanja. V mnogih, predvsem večjih vaseh pa se to sploh ne primeri. Da je običaj še globoko zasidran med ljudstvom, nam potrdijo tudi že resne priprave na borovo gostüvanje. V Púconcih (1953), v Zgornjih Moravcih (1936 in 1958), v Selu (1940) so na zboru vseh vaščanov izvolili prireditveni odbor. V večini vaseh so se ves mesec ali pa tudi dlje z vso resnostjo pripravljali, da bi borovo gostüvanje uspelo čim bolje.

Štirinajst dni do tri tedne pred borovim gostüvanjem začno že hoditi zváči. Tako kot številni drugi elementi ženitbenih običajev, so tudi zváči postali obvezni atribut borovega gostüvanja. Danes imajo zváči v Prekmurju že skoraj važnejšo vlogo v borovem gostüvanju kot pa v rednem prekmurskem gostüvanju. Pozvačini navadno vabijo v skupinah. Na borovo gostüvanje v Vanči vasi leta 1954 je pozávala (vabila) skupina, v kateri so bili: nevesta in mladóžéneec, sválbica, družban, dva zváča, púitar, bohoc, dve cíganíci in harmonikáš. Od 10. do 27. februarja so obhódili sledeče kraje: Murska Sóbota, Černélavci, Strehovci, Skákovci, Krajna, Gedérovci, Sodíšinci, Gradišče, Murski Črnci, Satahóvci in Krog.

Če pogledamo na zemljevid, vidimo, da je to precej obsežno ozemlje. Toda približno na takšnem ali pa še na večjem ozemlju vabijo pri vseh borovih gostüvanjih. Tako so npr. za borovo gostüvanje v Velikih Moravcih leta 1936 zväči obiskali ljudi iz dvajsetih vasi.

Ob borovem gostüvanju leta 1964 v Šalovcih so dva zväča in štiri ciganičice vabili po vseh vaseh bivše petrovške občine.

Pred nekaj desetletji so hodili vabit na borovo svatbo navadno dva zväča in sneja. Zadnja je prav tako kot pred pravo poroko hodila zbirat predivo in prejo za svojo balo.¹ To je danes izumrlo, zato pa hodijo vabit z zväči in s snejo navadno še boci, ciganičice z medvedom in harmonikaš. Od vasi do vasi, od hiše do hiše hodijo, vabijo in pobirajo darove: mast, šunko, belice (jajca), mélo (moko) in denar. Nikdar ne prosijo. Kar jim ljudje sami radevolje dajo, to vzamejo.

Pozavanje pri borovem gostüvanju se razlikuje od vabljenja pri rednih prekmurskih gostüvanjih le v tem, da so vsi nagovori in vsa vabila zabeljena pri borovih pozvačinah še z večjo primesjo ljudskega humora kot pri rednem gostüvanju. Jedro teh nagovorov pa so povsod posneli po knjižici »Starišinstvo in zvačinstvo«, ki je, kot nam poroča tudi V. Novak,² bilo in je še v mnogih krajih Prekmurja stalno v rabi, tako da je postalo last slehernega človeka in bistvena sestavina ženitovanjskih šeg. Zato to knjižico še danes pridno uporabljajo tudi pri borovem gostüvanju, lahko bi celo trdili, da bolj kot pri rednih ženitovanjih.

Borovo gostüvanje priredijo v Prekmurju le v pustnem času. Po starem izročilu je to lahko le na Mali ali Veliki fášenk. Po prvi svetovni vojni pa ga v največ primerih prirejajo na pustno nedeljo.

Nastopajoče osebe

Pri borovem gostüvanju sodeluje od 80 do 250 ljudi. Iz vsake hiše vsaj po eden. Takorekoč vsa vas. Zato lahko zapišemo, da je to res naš najbolj množičen pustni običaj. Vsak od nastopajočih ima svojo vlogo in svojo posebno masko. Ta je navadno le kostimska. Obraz si polikromirajo, zraven pa še lepijo brke in zalizce iz prediva. Dlje ko pa sledimo izročilo v preteklost, lahko ugotavljamo, da je bilo manj maskiranja kot danes, ali da večina oseb borovega gostüvanja sploh ni bila maskirana.

Najvažnejše figure, ki nastopajo v borovem gostüvanju so: B o r o v p o p. To je prav gotovo ena najpomembnejših oseb v tem običaju. V protestantskih vaseh ga imenujejo pop, v katoliških farar ali pa tudi plebanuš. Le na Cankovi so imeli enkrat pri borovem gostüvanju škofa, enkrat pa namesto škofa ministra, v Šalovcih pa zraven popa še kapucinarja.

¹ Čaplovič, Croaten und Wenden in Ungarn, Pressburg 1829, str. 109.

² V. Novak, O izvoru prekmurskega »Starišinstva i zvačinstva«, SE XLII, str. 170.

Za borova gostüvanja imajo že kar stalne pope. Nekateri med njimi so pravi ljudski talenti in duhoviti šaljivci. Borova gostüvanja tudi v precejšnji meri nosijo pečat, ki jim ga dajejo popi. V svojem govoru navadno pop v satiričnem tonu obere vso vas. Vse šale, dolge govore in dvogovore, sestavljene v rimah, sestavijo popi sami. Med temi vaškimi duhoviteži najdemo tudi take, ki imajo po uro dolg govor v verzih, ne da bi imeli zapisano eno samo besedo. Podlago za svoje govore dobijo v cerkvenih knjigah, molitvenikih in obrednih ženitbenih običajih. Najstarejši in najbolj znani pop borovega gostüvanja je bil Franc Bükvič iz Murske Sobote. Že leta 1921 je bil prvič pop na borovem gostüvanju v Puconcih.

Bükvič je imel za svoj posel tudi posebno obleko: okroglo črno kapo, na kateri so bili obešeni storži ter črno ogrinjalo. Okrog vratu je imel zavazano vijoličasto ruto, ki naj bi spominjala na duhovnikovo štolo. Na ramenih je imel pripet izvezen stenski prt. V rokah je držal razen debele mašniške knjige še dolgo pipo. Bükvič je bil pop na okrog desetih borovih gostüvanjih.

Okrog Puconcev je bil znani pop borovega gostüvanja Štefan Kühar. Ta si je prizadeval, da bi običaju ohranil stari značaj. Zato je zbiral tudi stara izročila o borovih gostüvanjih v Prekmurju. Bil je trikrat pop na borovih gostüvanjih v Márkišavcih (1930, 1940, 1955). Leta 1953 je bil pop v Puconcih in leta 1955 v Lemerju. Svoje govore in navodila za izvedbo običaja pa je dal še v Pužovce, Brèzovce in druge okoliške vasi.

V goričkem delu Prekmurja je bil znani farar borovega gostüvanja Ludvik Lipič iz Velikih Moravcev. Toda ta je spreminjal borova gostüvanja iz leta v leto. Uvajal je v običaj nove osebe in prizore. Sodeloval je pri šestih borovih gostüvanjih na Goričkem.

Na Ravénskem, med Tišino in Krajno, je znani borov pop kmet Leopold Ülen iz Rankóvec. Njegovo pojmovanje vloge popa je, da ne sme v običaj mešati ne vere ne države, temveč morajo biti vse le norčije, kot bi prazno slamo mlatil. Neki smisel pa vse mora imeti.

V Puconcih je bil leta 1925 pop Ludvik Graf iz Sebëborec. V Brèzovcih je bil pop kmet Štefan Temlin, v Vaneči pa kmet Mihael Hašaj. V Zenkóvcih je bil pop leta 1955 Alfred Fujs, njegov oče pa je bil pop na prvem borovem gostüvanju v tej vasi leta 1928. Na Cankovi je bil leta 1955 pop občinski tajnik Karel Molnar, v Koróvcih pa je bil isto leto pop Avgust Kočar. V Dolencih je bil pop leta 1929 Jožef Barbarič. Aleksander Šarkanj iz Adrijanecv pa je bil pop v Petrovcih (1961), v Domanjševcih (1960) in v Šalóvcih (1964).

To so pa tudi skoraj vsi popi borovega gostüvanja, kolikor smo jih lahko ugotovili v Prekmurju.

Cémešter (cerkovník) spremlja popa in mu nosi knjigo. Oblečen je v praznično kmečko obleko. S cerkveno puščico zbira med ljudmi denar.

Sneja (nevesta), po izročilu je to moralo biti najstarejše neporočeno dekle v vasi. Toda to se sedaj le še redko zgodi. Dekleta je namreč sram in se bojijo, da ne bi dobile ženina, če bi morale za snejo v borovo gostüvanje. Zato pa mora to mesto prevzeti kako drugo dekle. Sneja je oble-

čena v belo svatovsko obleko z dolgim pajčolanom, na glavi ima velik bel venec, v roki pa šopek belih umetnih cvetic. Pri borovem gostüvanju govori v imenu neveste-bora ali smreke.

Mladožènec. Tudi zanj velja pravilo, da mora biti najstarejši fant v vasi. Danes se fantje temu kaj radi izmaknejo. Oblečen je v črno praznično obleko, tako kot vsi svatje. Marsikje nastopi tudi v polcilindru in z metuljčkom. Njegova vloga je bolj pasivna. V njegovem imenu v glavnem govori starišina.

Starišina igra pomembno vlogo v običaju. Večkrat je vodja prireditve. Oblečen je v praznično obleko, na prsih pa ima velik šopek rožmarina ali pa umetnih cvetic. Vodi vsa pogajanja za ženitev. Vedno je to starejši možakar.

Starišica je tudi vedno starejša žena. Starišini pomaga pri pogajanjih. Oblečena je praznično kot vsi člani svatbe.

Borov oče je oblečen v starčka z dolgo brado iz prediva, ki mu sega do pasu. Na glavi nosi velik slamnik, v rokah pa debelo palico in pipo. Ponekod še danes nastopi v stari platneni beli prekmurski obleki. Glavno vlogo odigra v gozdu, kjer se skupaj s svojo ženo pogaja za nevesto — bor.

Borova mati je oblečena v staro kmetico. Ta da na koncu tudi privoljenje, da se lahko njena hči — bor — poroči in da lahko posekajo drevo.

Túrbaš je oblečen v kmečko obleko, na glavi pa ima velik okrogel slamnik s pisanimi trakovi. Ima velike brke, okrog vratu pa rdečo ruto. V rokah nosi v belem prtü povezan pint (zelenko) vina in vrtanik. Tega ponudi pri zdávanju (poroki) le ženinu in nevesti. Njegovo glavno opravilo je, da vodi vso svatovščino v gozd po nevesto.

Zpáči ali pozvačini. Za vsako borovo gostüvanje morata biti dva. Oblečeni so kot pri rednem gostüvanju. Klobuk ali visoko kapo iz trdega papirja ima pozvačin okrašeno z raznobarnimi trakovi, umetnimi cvetici, pavovim in puranovim perjem. Čez rame ima ogrnjeno pisano brisačo — otiráč, na ramenih in prsih ter prstu pa ima pripete pisane robce. Na škornjih ima obešene zvončke. Ob straneh mu čez rami visita navadno dve leseni čutari. V eni nosi vino, v drugi pa proseno kašo ali slano vodo. V roki ima leseno sekiro (čakanj) z dolgim toporiščem. Sekira je obložena z ježevo kožo. Nekateri pozvačini nosijo tudi dolgo palico z zvoncem in ježevo kožo na koncu. V zadnjem času pa se vse bolj poenostavlja obleka borovega zvača. Označuje ga le še nekaj papirnatih barvastih trakov na klobuku, otiráč čez ramena, čutara in trobenta in pa lesena palica z ježevo kožo na koncu.

Ko pride pozvačin pred hišo, glasno zatrobi v svoj rog ali trobento. Ko vstopi, pove vabilo za borovo gostüvanje. Pri borovem gostüvanju pa navadno odpadejo vsi dvogovori med hišnim glavarjem in zvačem pred vrati, ki jih imajo ob rednem gostüvanju. Tako se še danes tradicija prekmurskega pozvačinstva oživlja in nadaljuje, sicer v malo spremenjeni obliki, pri borovem gostüvanju.

Osebe borovnega gostinjanja v Moravcih leta 1938

Drüžbani spremljajo ženina in nevesto. Oblečeni so praznično z velikimi šopki rož na prsih. Nastopi 5 do 15 drüžbanov na vsakem borovem gostüvanju.

Posvalbice ali tudi svarbice, svalbice ali posvarbice imajo isto vlogo kot drüžbani. Z njimi so vedno na pare. Zgodi se tudi, da jih je petnajst parov, kot jih je bilo leta 1964 v Šalovcih. Posvalbice so oblečene v bela oblačila z belimi venci na glavi. V sprevodu spremljajo popa v gozd in prepevajo ženitovanjske pesmi, iz gozda pa morajo skupaj z drüžbani vleči bor.

Foringáš vozi popa. Navadno ga pelje na koucih, na katerih je pritrjena velika pletena košara ali koš, ki je okrašen z rožami in opletan s trnjem, da ljudje popa ne morejo ukrasti. Navadno je vprežena v vozilu krava, okrašena s pisanimi trakovi.

Vragovi. Maskirani so v temna oblačila, prelepljena s kurjim perjem. Na licu imajo masko iz blaga, s kravjimi rogovi na glavi in z dolgim rdečim jezikom. V rokah nosijo lesene vile. Vragovi čuvajo popa, ob poseku pa tudi vrh bora.

Vile so belo oblečene mlajše deklice, z belimi venci na glavi. V rokah nosijo košarice, polne umetnega cvetja. V gozdu plešejo okrog drevesa, nato pa pomagajo krasiti posekani bor in pojo obredne ženitovanjske pesmi.

Merarji, anželerji ali inženirji so novejšje osebe v borovem gostüvanju. Opremljeni so z raznimi lesenimi merilnimi aparati, s katerimi merijo in kažejo pot do gozda in do bora.

Birovija (sodnija). Sestavljajo jo: biróv, fiškáliš (odvetnik), v zadnjem času pa tudi že javni tožilec. Ti obsojajo tatove, ki kradejo popa in sodijo po borovem zakonu na denarne kazni ali pa na zapor v klonji (meharski kletki za živino), ki jo tudi vozijo v sprevodu. Oblečeni so po gosposko, navadno v frake s cilindri ali polcilindri. Obvezno morajo nositi očala.

Žandarji, policaji ali stražarji. Teh je tudi do trideset na borovem gostüvanju. Navadno so oblečeni v stare vojaške ali pa tudi gasilske uniforme. Imajo lesene puške in sablje ter stražijo bor, popa in lovijo tatove.

Touvaj, lopov, to je poklicni tat. Oblečen je v raztrgano obleko, na hrbtu pa ima napis: »Čuvaj se touvaja!« Krade, kar se pač komu ukrasti da, največ pa kokoši in jajca. Na koncu zahteva plačilo za ukradeno blago.

Bohoc ali tudi boc je tipičen harlekinski tip med ostalimi maskami borovega gostüvanja. Maskiran je v pisano oblačilo sešito iz cunj, na katerih je nalepljeno kurje perje in ima navadno plateno ali pa le polikromatsko masko. Na glavi nosi cilindrasto kapo z borovci in trakovi. Na vsakem borovem gostüvanju sta navadno po dva bohoca, ki razveseljujeja ljudi.

Cigani in ciganice z medvedom ne manjkajo pri nobenem borovem gostüvanju. Navadno nastopa po en starejši cigan in več ciganic. Ciga-

nice prerokujejo srečo iz roke in kart ter zbirajo darove. Medved, ki ga cigani vodijo, pa je ena izmed najbolj priljubljenih figur borovega gostüvanja.

Harmonikaš je tudi pomembna oseba v običaju. Hodi s pozvačini in na gostüvanju razveseljuje ljudstvo.

Pri borovem gostüvanju so zastopani skoraj vsi poklici s svojim značilnim orodjem in rekviziti ter v svojih delovnih oblekah. Tako najdemo tu:

frizerja, kupinárja, ki kupuje jajca, *rešetarja, ponvarja, žlajfarja, bošnjaka*, ki prodaja staro kramo, *rorša*, ki čisti dimnike, *drotoša*, ki veže lonce z žico in *slikarja*, ki s svojim fotografskim aparatom pridno »kepa« ljudi.

To so glavne osebe borovega gostüvanja, toda še daleč ne vse, ki nastopajo v tem svojstvenem pomladno-pustnem običaju.

Potek običaja

Že v zgodnjih jutranjih urah na dan borovega gostüvanja se zberejo vsi sodelujoči na določenem kraju v vasi, večkrat pa tudi na nevestinem domu. Okrog sedme pa že prihaja publika iz sosednjih krajev. Najprej je na vrsti skupno fotografiranje vseh sodelujočih. Nato gredo po popa. Ponekod zasledimo, predvsem v novejšem času, uprizarjanje pravih ljudskih igric v stihu in prozi. In to že pred nevestino hišo. Ti prizori obravnavajo navadno socialni motiv, ko kmet ženi svojo hčer z bogatim kmečkim sinom, hči pa je zaljubljena v revnega kočarja. In ker noče popustiti oče, niti hči, igrice pojasni, zakaj mora biti borovo gostüvanje v vasi. V nekaj primerih smo tudi zasledili govore starešin borovega gostüvanja že pred odhodom v gozd.

V več primerih pa smo zapisali tudi govore popov borovih gostüvanj že na vasi pred odhodom v gozd. Tak govor je močno začinjen z raznimi duhovitostmi. Pop razloži, zakaj ni bilo celega para v vasi. Nato se ljudstvo strne v dolgo povorko in krene v gozd po nevesto. Povorko vodi turbaš. Na čelu sprevoda pa gredo: sneja z mladožencem, posvalbice z družbani, oče in mati, starišina, starišica, zvači in vile.

Med ljudmi v povorki pa so pomešani še vsi ostali udeleženci borovega gostüvanja.

Pred gozdom pričaka sprevod logar ali lastnik gozda ali pa tudi v novejšem času ciganski poglavar ali gozdna vila in zahteva dovoljenje za vstop v gozd. Sledijo spet pogajanja. Končno le zvedo za drevo, ki je določeno za posek. Vaški fantje in orožniki drevo močno zastražijo. Velika sramota bi namreč bila, če bi jim fantje sosednjih vasi odžagali vrh. To se je pri nekaterih borovih gostüvanjih v Prekmurju že primerilo in potem so morali izbrati in posekati drugo drevo, saj bor ali smreka brez vrha »neje več devojka«, kot pravijo v Vanči vasi ali pa je »ostala brez glave« kot menijo v Pùconcih.

Po starih ustnih izročilih iz Pùconec so nekdam pričakale svatbeni spreved v gozdu vile. Hodile so po gozdu, plesale ljudske pleses in prepevale stare svatovske pesmi.

Ta običaj lahko še danes zasledimo. V gozdu nato ure in ure uganjajo razne norčije. Tu že točijo vino in delijo vsem zbranim pletenike, vrtanike in drugo pecivo. Ob boru v gozdu tudi že čakata borov oče in mati. Tu so šaljiva pogajanja za borovo snejo. To je zares svojstvena ljudska igra na odprti naravni sceni. Le redkokje postavijo umetni oder, pač pa se vse odigrava pod drevesi. V naravnem okolju poiščejo še naravni amfiteater, gozdno globel ali vzpetino. In tu sredi več tisoč vnetih gledalcev se odvijajo prizori s pogajanjem za nevesto. Žal mi prostor na tem mestu ne dopušča, da bi lahko objavil nekaj primerov teh zares svojstvenih igris. To sicer ni dramatika s širokim razpletom, pač pa so to ljubki, večkrat močno aktualizirani prizori. Svojstven čar jim daje predvsem še dejstvo, da nimajo nič gledališkega na sebi, pač pa vse osebe vzamejo svoje vloge izredno resno. Igrajo tako, kot da bi se v resnici dogovarjali za svojo hčer, ali pa za ženina ob rednem ženitovanju. Nekateri se v svojo vlogo tako vživijo, da materam pritečejo prave solze v skrbi za hčer in da se večkrat vname na tem naravnem odru tudi pravcati prepir. Vsemu pa daje poseben čar še melodika prekmurskega dialektas. Žato bi zahtevale te ljudske igre, ki v zadnjem času mnogokje prehajajo že v brezsmiselno govoričenje z vsem značajem srednjeevropskega malomeščanskega besedičenja in nazdravljanja, posebno obdelavo.

Nato pripeljejo popa. Ta stopi na vzvišen prostor in ima svoj izredno zanimiv nagovor. V njem razčlenjuje vse žalostne in vesele dogodke v vasi in sramoti fante in dekleta, ki so se ženili, pa se niso mogli oženiti.

To pa nam da misliti, da je ljudstvo nekdam mnogo bolj kot danes sramotilo pojav samstva, kjer so ljudje videli v zakonu in v otroškem blagoslovu življenjsko nujnost. Samstvo starejšega fanta ali dekleta je bilo nekoč nekaj izrednega, kar je bilo izpostavljeno zasramovanju. Ostanek tega pa najdemo še danes v popovem govoru na borovem gostüvanju, kot tudi v globljem smislu tega običajas. Naj navedemo v ilustracijo le nekaj stavkov iz govora popa na borovem gostüvanju v Brezovcih leta 1954. Sestavil ga je pop Štefan Kùhar iz Pùconec:

»Vu imeni Borá, Šküfek i Korenjá i njegovoga staroga Štora-Abel.

Dragi poslušávci! Poslüšte one smétlave rečí, štere sem si za grünt mojega premišlavanja vóodébro i štere najdemo gorizamerkanes na tom starom boréj na 14 tom sokléj do 15, toga etak:

Fašinek je záto stvórjeni, da si v tem cajti sakšj zemelski vandrar lejko poišče svoj žitka par do 80 let starosti. Do tega mao so moje smetlave reči — Abel.

V etoj velikoj nesreči si zdaj naš brezovski mladénec tužno misli, kak bi mogo rešiti brezovsko mladino od te vélke sramote, i kakšo ženo ma on zadobiti. Ali nikdar je nej tak velika nesreča, ka bi nej bila poleg tüdi sreča. Kak je Krištof Kolumbus gorinajšo Ameriko, tak je Borov-

njak Adam gorinajšo to borovo gostüvanje. Zato se nemrete čüditi, če se dao naš brezovski mladéneec notri zmejšati v to borovo gostüvanje...«

Po govoru popa sekajo bor fantje, oblečeni v gozdarje, lahko pa tudi pozvačini ali kdo drug iz svatovščine. Sekajo z leseno in z navadno sekiro, samo da vse traja čim dlje in da je čimveč veselja. Preden posekajo drevo, zaplešejo okoli njega še vile in pojo staro prekmursko svatovsko pesem, »Lejpa moja kita«, ki jo najdemo tudi v knjigi »Starišinstvo i zvačinstvo«.³

Ko pađe bor na tla, najprej stražniki obkrožijo vrh in ga zavarujejo, da ga ne bi kdo odlomil. Nato bor oklestijo vse do vrha, posvalbice in vile pa vrh lepo okrasijo z venci in trakovi. Sedaj stopita k drevesu sneja in mladoženec. Pop ju prvič okliče in jima govori. Najprej mladožencu:

»Dosta si pretrpo v etom fašenskom cajti, da si za snejami hodo v samoj srajki. K sebi prispodobne nejsi najšo. Ali smilüvao se te je te višiki bor i ti podaro svojo čer!«

Nato je vprašal snejo, ki je zastopala bor-nevesto:

»Pitam tebé, Škufkar Rozika, jeli boš lübila pred tebov stoječega Borovnjak Gürka?«

Nevesta odgovori: »Ga bom lüpela!« Prav tako vpraša tudi ženina, ki odgovori podobno. Nato pop zaključí:

»Ar sta si eden óvomi oblübila lübezen i zvestobo, naj vaj po etom tega blagoslovijo vsi bori s svojimi šküfkami. In nomine patre, to nej za sakše kvatre, to je za prt, vama pa za mrt. Abel!«

Nato naložijo fantje bor na voz, navadno kar na prednji kolesi voza. K vozu pritrdijo vrv in tako vsi vlečejo bor iz gozda. Od tod je tudi glavni smisel običaja — bor vlečejo. Na boru sedi sneja, če pa vlečejo smreko (to je v tistih krajih, kjer ne rastejo bori), pa sedi na drevesu mladoženec. Med potjo uganjajo najrazličnejše norčije. Orožniki zapi-
rajo ljudi v klonjo, ciganíce prerokujejo iz kart, doktorji zdravijo, boš-
njak ponuja svoje blago itd. Na sredi poti pop v drugič okliče ženina in
nevesto. V tretjič pa je oklic v vasi, pred gostilno, združnim domom ali
hišo, kjer bo gostüvanje.

Tu je tudi na vrsti prizor ciganke z malim otrokom, ki ga je prinesla mladožencu in ga svarila, da se ne more poročiti, ker ima z njo otroka. Ta prizor, ki je vpleten že skoro v vseh borovih gostüvanjih, je tudi vzrok, da mora pop ali pa sodnik razveljaviti zakon ženina z nevesto-borom. Vendar pa nato vse povabi na gostüvanje. Bor pa prodajo na dražbi. Začne se veselica, ki traja pozno v noč. Vsaka hiša v vasi je kaj napekla za to slavlje. Največ je vrtankov, pogačic, krofelnov, pa tudi svinine ne manjka. Gostje plačajo le vino in meso, vse ostalo je zastonj.

Gostija traja navadno do ranega jutra. V katoliških vaseh, tam kjer so imeli borovo gostüvanje na pustni torek, pa se je veselje, kot nam poroča Palko Gal,⁴ ustavilo opolnoči, ker se je potem začel post. Ves

³ Starišinstvo i zvačinstvo, Murska Sobota, 1929.

⁴ Palko Gal, Pust v Slovenjski Krajini, KMD 1952, str. 219.

papirnat nakit, ki so ga uporabljali pri borovem gostüvanju, znosijo na križpotje in ga zažgo. Godci odvijajo strune, plesalci si obrišejo podplate na čevljih. Pivci izpijejo pijačo in obrnejo vse kozarce in steklenice na mizo, češ, pijančevanje je končano. Vsi, ki so bili ta večer razoglavi, si morajo pokriti glavo. Kdor pa je nima s čim pokriti ali je noče, temu na glavo poveznejo škaf, kar je velika sramota.

Posebnosti in spremembe

Žal nam prostor ne dopušča, da bi lahko navedli vsaj nekaj variant običaja. Čeprav so osnovni obred in tudi glavne osebe, ki nastopajo v borovem gostüvanju, isti, ima vsaka vas za svoje borovo gostüvanje še svoje posebnosti in te so tudi tiste, ki privabljajo vsako leto znova na borova gostüvanja na tisoče ljudi. Morda so tudi prav te posebnosti, ta venomer živa in aktualnim dogodkom prilagajajoča se ljudska dramati-zacija vzrok, da se je običaj še do danes ohranil, oziroma, da je danes morda — čeprav že v spremenjeni obliki, še bolj živ, kot je bil nekoč. Izgubil pa je svoj osnovni smisel, ki je bil prav gotovo apotropijski, pa tudi že tistega kasnejšega, ki je pomenil sramotenje fantov in deklet, ki so se ženili, pa ostali samski. Iz zadnjih let poznamo celo že nekaj primerov, ko običaju botruje želja po čim večjem dobičku in pretiranem veseljačenju.

Tudi izvajanje samega običaja je različno. Vzemimo za primer staro obredno obliko, da morajo za ženitev godni fantje in dekleta vleči iz gozda bor. Vse do pred nekaj leti so ga tudi res vlekli. V Vanči vasi so leta 1954 vlekli smreko posvalbice iz gozda vse do vasi. Na Cankovi so vlekli bor leta 1929 fantje in dekleta iz gozda v vas, leta 1955 pa že samo do ceste. V Brezovcih so ga leta 1954 kar v gozdu naložili na voz in ga s kravjo vprego pripeljali v vas. V Satahóvcih pa so pred leti bor že kar s traktorjem vlekli v vas. Tako novi čas spreminja prvotni običaj.

V Selu (1940), v Fokovcih (1934) in Moravcih (1936), Vanči vasi (1954) je moral v gozdu ženim še poljubiti obredno drevo, šele potem je imel pravico do neveste, ki je zastopala bor. Ta obred, ki nedvomno spada v starejšo dobo, so na zadnjih borovih gostüvanjih že opustili. Prav tako le še redko igrajo po poroki borovo himno — staro kmečko koračnico. Prav tako nismo mogli pri vseh 60 borovih gostüvanjih, kolikor smo jih lahko popisali od leta 1921 naprej, zaslediti, da bi posvalbica po borovi poroki plesala s pletenikom, pač pa smo to lahko zvedeli le še iz starejših ustnih izročil.

Pred 30, 40 leti je pri borovem gostüvanju sodelovalo še več raznih poklicev kot danes. Tako je bil na puconskih gostüvanjih tudi mesar, ki je ubijal pustno žival — bika. To pa je bila iz drugih področij dobro znana pustna kamela ali gambela, ki so jo tudi vključili v borovo gostüvanje. V zadnjih letih pa o njej ni niti sledu več. Namesto nje so se priključile v gostüvanje nove figure. Tako lahko vidimo na zadnjih borovih

gostüvanjih tudi že številne mestne karnevalske maske. Razen ustaljenih oseb lahko zasledimo tudi coprnice, barona z baronico, lovca, dame, palčke, poštarje, generale, celo kavboje in vse mogoče druge karnevalske maske. Vsako leto prinese kakšno novo figuro. Tako smo videli na borovem gostüvanju leta 1964 v Šalovcih celo miličnika-prometnika, ki sta ustavila sprevod in zahtevala prometno in sečno dovoljenje. Brez televizijskega snemalca in radijskega reporterja pa tudi že ne more biti več borovega gostüvanja. Tako čas vpliva na star običaj in nadomešča stare attribute s povsem novimi, že kar preveč sodobnimi »obredi«. Tako smo lahko sedaj le še redko, morda le vsakih nekaj let priča res pristnemu borovemu gostüvanju.

Razprostranjenost običaja

Govorimo o prekmurskem borovem gostüvanju, ker je v Sloveniji ta običaj doma le v tej pokrajini, oziroma le v dveh delih pokrajine, to je na Ravénskem in Goričkem, medtem ko ga Dólinško, razen nekaj izjem, ne pozna. Toda običaj sega naprej, čez državno mejo, se nadaljuje skoraj v povsem isti inačici v vaseh Porabja, vse tja do Monoštra in še dlje na severovzhod na madžarsko ozemlje. Verjetno pa sega tudi še čez to mejo, toda o tem zaenkrat še nimamo poročil. Na severu se razprostira običaj na Gradiščansko in naprej na avstrijsko Štajersko. Južna meja običaja pa je reka Mura.⁵ V slovenskih vaseh Porabja imenujejo ta običaj tudi borovo gostüvanje. Madžari imajo zanj imena: tuskóhúzás, törzsókhúzás, fahúzás, falakodalom, tréfaesküvö, mókaházasság, gyászmenet.⁶ Gradiščanski Hrvati pravijo običaju: vučenje jelve (navadno vlečejo jelko, večkrat pa tudi hrast, jelšo ali kako drugo zeleno drevo).⁷ Nemci imajo za običaj ime: Blochziehen, Blochmänting, Blöchlitag, Blochfest, Faschingfest Faschingsbelustigung in Fichenhochzeit.

V vaseh Porabja, pa tudi na Gradiščanskem (kjer je izredno razprostranjen) je običaj povsem podoben prekmurskemu borovemu gostüvanju. O tem se prepriča lahko vsak, kdor je prebral knjigo K. M. Kleira o vlečenju ploha. V svoji knjigi opisuje v glavnem vlečenje ploha le pri Nemcih v jugovzhodni Avstriji in predvsem še pri Nemcih na Gradiščanskem. Toda tudi med Hrvati na Gradiščanskem je bil ta običaj močno razprostranjen in je še danes živ. V dokaz tega naj navedem en sam odlomek iz pisma Antona Leopolda, hrvatskega književnika iz Franave na Gradiščanskem.

»Jedan jur dugo postojeći običaj u Gradišću je, da se u fašinjku (poklade) održavaju piri. Ako ali u tom času ni pira, onda se to kroz jedan

⁵ Za podatke o vlečenju ploha in pluga na avstrijskem štajerskem sem dolžan posebno zahvalo vodji Etnografskega muzeja v Gradcu, dr. S. Walterju.

⁶ K. M. Klier: Das Blochziehen, Eisenstadt, 1953.

⁷ B. Kuhar, Borovo gostüvanje in podobni pustni običaji na Slovenskem, diplomatska naloga. Filozofska fakulteta Ljubljana, 1956.

značajan običaj proslavi: u nekih seli se vuče kroz selo jedno korito, a drugde opet jedno veliko stablo, hrast ili jelva.

Ljetos je bilo slučaj, da se u hrvatskom selu Dolnja Pulja nigdar nij ženio, zato se je onde predstavila priredba »Vučenje jelve«, ku je priredilo seosko ognjobransko društvo...«

In ves potek vučenja jelve je na las podoben prekmurskemu borovemu gostüvanju. Iste osebe, isti obredi, župnik s svojo pridigo in oklici, skratka vse, kot pri borovemu gostüvanju.

A tudi skoraj po vsem avstrijskem Štajerskem še danes v vaseh, kjer ni bilo ob pustu nobenega ženitovanja, vlečejo ploha ali plug in v ta običaj vključujejo skoraj iste ženitovanjske običaje kot jih ima priključeno borovo gostüvanje.

Nastopa večina istih figur, kot v borovem gostüvanju. Razen medveda sodelujejo pri vlečenju ploha še razne živalske maske. Med njimi je glavna maska petelin. Na avstrijskem Štajerskem edino ne poznajo več obrednega sekanja drevesa in vseh ostalih običajev v gozdu, ki jih izvajajo pri borovem gostüvanju. Tam vlečejo drevo fantje in dekleta samo skozi vas. Le en sam zapis smo lahko zasledili, da se je slavnost začela že v gozdu.⁸ Spredej vodi sprevod jahač na konju, za njim gredo pozvačini, nato ženin in nevesta ter ostali svatje, sledijo pa še vsi obrtniki.⁹ Najbolj živ pa je ta običaj prav v južnih krajih avstrijske Štajerske, to je ob naši meji. Klier¹⁰ poroča, da so v nemški Radgoni vlekli fantje plug leta 1882. Isti avtor poroča tudi o vlečenju pluga v Halbenreinu, ki ga v svojih spominih omenja tudi najstarejši znani pop borovega gostüvanja v Prekmurju Franc Bükvič.¹¹ Podobnih podatkov bi lahko za vlečenje pluga ali ploha našeli za kraje na avstrijskem Štajerskem ob naši meji še mnogo.

Toda poskušajmo raje dognati, zakaj je ta običaj le v tako omejenem delu Prekmurja, to je na Goričkem in Ravenskem. Zakaj ni prodrl tudi v vasi Dóllinskega ali celo čez Muro. Dosedanja raziskovanja so pokazala, da lahko za vzrok navedemo več činiteljev od ekonomskih, geografskih do socialnih. Eden od pomembnih vzrokov je nedvomno velikost vasi. V večji vasi se namreč le redko primeri, da bi se v predpustu, v pomladnem času, ki je na kmetih določen za ženitev, nihče v vasi ne poročil. Zato so borova gostüvanja v večjih vaseh posebna redkost. V Puconcih je npr. minilo med zadnjim in predzadnjim borovim gostüvanjem 28 let, v Černelavcih 23 let, v Zenkóvcih 27 let, v Martjancih 18 let. V največ primerih pa pomenijo, da je bilo borovo gostüvanje morda le enkrat ali dvakrat v vsej zgodovini vasi.

Drugi, nič manjši vzrok je velikost družine. Te so najmanjše v protestantskih vaseh. Ob tem pa se odpirajo zanimiva vprašanja, tako za

⁸ K. M. Klier, Das Blochziehen.

⁹ Podatek dr. S. Walter, Gradec.

¹⁰ K. M. Klier, l.c.

¹¹ B. Kuhar, terenski zapis.

sociologa kot za etnologa. Na Dólinškem pa tudi na Ravénskem, kjer so večinoma naseljeni katoličani, imamo velike družine z 8, 10 in celo več otroki. V protestantskih vaseh na Goričkem (po predvojnem štetju je v Prekmurju 25.000 protestantov, od tega 1.000 kalvincev) pa najdemo že redko družino s tremi otroki. Tu je močno uveljavljen sistem dveh otrok, pri kalvincih pa celo sistem enega otroka. Dosti zemlje, malo otrok, najetije tuje delovne sile, večje blagostanje, to je v nekaj besedah zgoščena filozofija prekmurske protestantske družine. In kjer pri hiši ni otrok, se v teh vaseh česče zgodi, da ob pustu tudi ni ženitovanja, zato morajo imeti borovo gostüvanje. Od 60 borovih gostüvanj, kolikor smo jih doslej mogli zapisati, jih je bilo 35 v vaseh, kjer imajo protestanti večino, 15 pa v krajih, kjer je polovica ali manj prebivalcev protestantov. 10 gostüvanj pa je bilo v krajih, kjer so v glavnem katoličani.

Da se borovo gostüvanje ni moglo uveljaviti v katoliških vaseh je bil temu vzrok tudi, da so posamezni duhovniki nasprotovali običaju z utemeljitvijo, da »profanira« zakrament zakona in da se preveč norčuje iz verskih obredov. Dokaz za to so nam poročila v lokalnem tisku. Tako poroča »Murska krajina«, ¹² da so leta 1937 imeli v Rakičanu že vse pripravljeno za borovo gostüvanje, nato pa se je vse razbilo, ker je bil župnik proti. Podobno je bilo na Tišini. Na Cankovi pa je župnik zahteval, da so morali imeti leta 1937 na borovem gostüvanju ministra namesto psevdó župnika.

Opredelitev običaja

Borovo gostüvanje v Prekmurju lahko uvrstimo kot posebno varianto starega obredja vlečenja ploha ali drevesa, ki ga poznamo iz vse Evrope.¹³ Lahko tudi rečemo, da je ta varianta vlečenja ploha značilen panonski običaj, ker ga lahko zasledimo v skoraj povsem enaki obliki le v panonskem svetu in ob njegovem obrobju Avstrije, Madžarske in Jugoslavije. V samem običaju se prepleta več stvari, na eni strani fantovščina in vaška skupnost s svojimi naravnimi zakoni in normami ter z željo po življenjskem obstoju, na drugi strani spet kmet s svojim poljem in vegetacijskimi obredi, žena s skrbjo za dom, nato pa še pustni in končno skoraj popolni ženitovanski običaji.

Za prekmursko borovo gostüvanje imamo na voljo zelo malo ali skorajda nič pisanih virov. Ti se v glavnem omejujejo le na nekaj skopih poročil v prekmurskem lokalnem tisku. Tako smo na primer pri pregledu vseh letnikov »Murske krajine« od leta 1921 naprej (ko je bilo objavljeno prvo poročilo o borovem gostüvanju v Puconcih) našli le še nekaj vabil in kratkih poročil o borovih gostüvanjih. Leta 1940 je v treh številkah prinesel mladi Prekmurec krajši opis borovega gostüvanja, ki ga je napisal borov pop Franc Bükvič in vsebuje v glavnem go-

¹² Murska Krajina, Murska Sobota, 14/2-1937.

¹³ A. Haberlandt, Blochziehen, Taschenwörterbuch der Volkskunde Österreichs, Wien, 1952, str. 19.

*Mladoženec in sneja na borovem
gostüvanju v Moravcih leta 1958*

Borov pop, Petrovci 1961

vore popa pri tem običaju. Nato sledi še opis borovega gostüvanja v Selu, objavljen v Jutru 4. 3. 1941. Po osvoboditvi pa sem zasledil še več poročil v sliki in besedi v slovenskem tisku.

Zaradi tega se je že ustalilo mnenje, da je bil ta običaj prvič izvajan v tej pokrajini v Puconcih leta 1921 in da ga je semkaj prinesel poznejši borov pop Franc Bükvič iz Murske Sobote. To je možakar piscu tega poročila tudi sam pripovedoval. Še kot mladenič je bil navzoč pri vlačanju ploha v Halbenreinu (1882).¹⁴ Stara ustna izročila iz drugih krajev Prekmurja pa to demantirajo, prav tako pa tudi obstoj istega običaja med Slovenci onstran meje v Porabju. O tem nam poroča tudi Kolman Vakcs,¹⁵ ki pravi, da je vlečenje ploha skupen običaj Madžarov, Slovencev in Nemcev v okraju Monošter.

Sicer je res, da ni bilo pred borovim gostüvanjem v Puconcih dlje časa borovega gostüvanja v Prekmurju. V zapiskih ljudskih izročil pa zremo, da so leta 1921 imeli v Puconcih precej sitnosti z izvedbo običaja. Le zelo stari ljudje so vedeli, kako mora potekati. Tako je bilo izvedeno borovo gostüvanje v Puconcih leta 1921 po navodilu starih domačinov in po nasvetu Franca Bükviča, ki je ta običaj videl v Halbenrainu. Ustna izročila iz drugih krajev pa povedo, da so imeli sicer zelo redka borova gostüvanja v Prekmurju že pred prvo svetovno vojno in celo že v prejšnjem stoletju.¹⁶

Nad že omenjenim borovim gostüvanjem v Puconcih so bili predvsem starejši ljudje izredno navdušeni, saj so po dolgih letih spet lahko videli ta običaj. Zato zasledimo po puconskem borovem gostüvanju leta 1921 še več borovih gostüvanj v Prekmurju. Vse to pa nas navaja k domnevi, da je bil ta običaj med Prekmurci že pred letom 1921 in da z borovim gostüvanjem v Puconcih ni prišel iz avstrijske Štajerske, pač pa da so običaj morda le po dolgem času spet obnovili. Kako dolgo pa borovo gostüvanje, tako kot je danes, živi med Prekmurci, bodo pokazala verjetno šele nadaljnja raziskovanja.

Menim, da moramo, če hočemo poiskati pravi izvor borovega gostüvanja, dati temu običaju širši, splošni okvir, ga preučiti in analizirati tudi v evropskem okviru. To pa zahteva še nadaljnje temeljite študije pri nas, zlasti še izven naših meja, kjer so se do danes ohranili povsem podobni običaji in kjer so na razpolago tudi še pisani viri. Ti segajo za vlečenje ploha celo v srednji vek, za vlečenje pluga in nekaterih obredij, ki jih danes najdemo tudi v borovem gostüvanju in njemu podobnih inačicah vlečenja ploha, drevesa ali pluga, pa celo tja na jamske slikarije in nordijske bronaste dobe, o katerih nam poroča že Almgren.¹⁷

¹⁴ O vlečenju ploha v Halbenreinu leta 1882 poroča tudi Klier v »Das Blochziehen«, str. 19.

¹⁵ K. Vakcs, Etnographia, Budimpešta 1933.

¹⁶ (O tem govorijo terenski zapisi B. Kuharja iz Velikih Moravcev, Skakovcev, Puževcev, Krajine in Gederovcev.)

¹⁷ Almgren, Nordische Felszeichnungen als religiöse Urkunden, Frankfurt a. M. 1934.

Indoevropski značaj običaja vlečenja pluga pa je nakazal že E. H. Meyer¹⁸ in še nekaj raziskovalcev. In le v tem širokem okviru običaja lahko najde svoje pravo mesto tudi borovo gostüvanje. Nekaj pa lahko že danes za trdno povemo in sicer to, da borovo gostüvanje prav gotovo ni samo nemški običaj, kar mu danes tako radi nekateri pripisujejo. Borovemu gostüvanju moramo dati širši okvir in njegov izvor, vse spreminjanje običaja, vse vključevanje najrazličnejših običajev in obredij v prvobitni običaj vlečenja drevesa ali pluga temeljito preučiti. Le po tem bomo dobili tudi pravi izvor in prvobitno podobo borovega gostüvanja v Prekmurju. Toda to bo zahtevalo še mnogo sistematičnega dela in študija in bo predmet posebne razprave.

Literatura

- Almgren, Nordische Felszeichnungen als religiöse Urkunden, Frankfurt a. M. 1934.
- Borovo gostüvanje v Prekmurju. Tovariš, 21. III. 1952.
- Borovo gostüvanje Puconci. Murska Krajina, 11. II. 1925.
- Borovo gostüvanje v Martjancih in Mačkovcih. Murska Krajina, 3. III. 1933.
- Borovo gostüvanje Rakičan. Murska Krajina, 14. II. 1937.
- Borovo gostüvanje Bokrač. Murska Krajina, 27. II. 1938.
- Borovo gostüvanje Markišavci. Murska Krajina, 4. II. 1940.
- Borovo gostüvanje v Prekmurju. Tovariš, 21. III. 1952.
- Borovo gostüvanje v Prekmurju. Ljudska pravica, 2. II. 1954.
- Borovo gostüvanje v Nuskavi in Gornjih Slavečih. Kmečki glas, 12. II. 1959.
- Bükvič Franc, Borovo gostüvanje. Mladi Prekmurec št. 5—6, 7—8, 9. Leta 1940.
- Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild, Wien 1819.
- Dörner, Tiroler Fasnacht 1949.
- Gal Palko, Pust v Slovenski krajini. Koledar Družbe sv. Mohorja 1952.
- Gal Palko, Pustni običaji v Slovenski krajini. Večer 2. II. 1951.
- Gal Palko, Naši pustni običaji. Večer 23. II. 1952.
- Gal Palko, Pustni običaji v Slovenski krajini. Večer 2. II. 1951.
- Gavazzi Milovan, Karl M. Klier: Das Blochziehen. Slovenski etnograf 6—7, 1953/54.
- Geramb V., Brauchtum in Österreich. Graz 1924.
- Karneval v Martjancih. Murska Krajina, 27. II. 1927.
- Klier Karel, Das Blochziehen. Zbirka: Burgenländische Vorschungen. Eisenstadt 1953.
- Kuhar Boris, Borovo gostüvanje in podobni pustni običaji na Slovenskem. Diplomsko naloga. Fil. fak. Ljubljana 1956.
- Kuhar Boris, Borovo gostüvanje v Prekmurju. Slovenski poročevalec, 22. II. 1955.
- Kuhar Boris, Terenski zapisi iz Prekmurja 1954—1964.
- Kuhar Pišta, Pri ljudeh onkraj Mure. Tedenska tribuna, 24. II. 1955.
- Maučec Jože, Zemlja in ljudstvo med Muro in Rabo. Koledar Družbe sv. Mohorja 1955.
- E. H. Meyer, Indogermanische Pflügebräuche, Ztschr. d. f. Vkde. XVI., 1904.
- Novak Vilko-Jože Maučec, Slovensko Porabje. Ljubljana 1945.

¹⁸ E. H. Meyer, Indogermanische Pflügebräuche. Ztschr. d. Ver. f. Vkade. XVI, 1904.

- Novak Vilko, Ljudska prehrana v Prekmurju. Ljubljana 1947.
 Novak Vilko, Pust v Slovenski krajini. Slovenec 1955, št. 47.
 Novak Vilko, Ljudsko življenje v Prekmurju. Pomurski vestnik 7. VII. leta 1955.
 O narodni noši in obleki pozvačina. Življenje in Svet III, str. 751.
 Orel Boris, Slovenski ljudski običaji. Narodopisje Slovencev I. Ljubljana leta 1944.
 Pust v veri in vraži naših prednikov. Jutro, 24. II. 1941.
 Štrekelj Karel, Slovenske narodne pesmi zv. III. Ljubljana.
 Turnšek Metod, Od morja do Triglava (Narodopisni zapiski iz slovenskega obrobja). I. knj.
 Urbas Tončica, Pustni običaji na vzhodnem Slovenskem. 7 dni, 13. II. leta 1953.
 V Selu v Prekmurju so vlekli bor. Jutro, 4. III. 1941.
 Vučak Stefan, Opis borovega gostüvanja v Puconcih. Solska kronika Osnovne šole Puconci za leto 1954/55.
 Zadravec Franc, Oris gledališkega življenja v Prekmurju. Pomurski vestnik 7. VII. 1955.
 Zapiski etnografske ekipe, ki je raziskovala leta 1954 kraje v Prekmurju. Rokopis v Pokrajinskem muzeju v Mariboru.
 Zimbarg Heinrich, Der Pertchtenlauf in der Gastein. Wien 1947.

Zusammenfassung

DIE FÖHRENHOCHZEIT IM WANDEL DER NEUEREN ZEIT

Die Föhrenhochzeit stellt einen Faschingsbrauch dar, bei dem sehr viele Menschen beteiligt sind; zugleich bedeutet sie die massenhafteste und noch lebende Form des Volksspiels im slovenischen Volksgebiet. Der Brauch ist auf das Gebiet von Goričko und Ravensko im Übermurgebiet an der österreichisch-ungarischen Grenze beschränkt. Falls in dieser Gegend in der Faschingszeit niemand geheiratet hat, müssen die ältesten Burschen und Mädchen im Dorf eine Föhre fällen und sie aus dem Wald ins Dorf ziehen. Dies geschieht ziemlich selten; in einzelnen Dörfern alle zehn Jahre oder gar nur einmal oder zweimal in der Geschichte des Dorfes.

Bei der Föhrenhochzeit machen 80 bis 250 Menschen mit, man kann sagen das ganze Dorf. Jeder von den Auftretenden hat seine Rolle und seine eigene Maske, die gewöhnlich nur aus einem entsprechenden Kostüm besteht und polichromiert ist. Doch dieses Maskieren stammt aus der jüngsten Vergangenheit. Die wichtigsten Figuren, die in der Föhrenhochzeit auftreten, sind Pseudopfarrer, Mesner, Braut und Bräutigam, Hochzeitsanführer und Hochzeitsanführerin, Föhrenvater und Föhrenmutter, turbaš, Hochzeitslader, Brautführer und Brautführerin, Teufel, Feen, Gericht, eine harlekinische Figur — bohoc, Zigeuner mit dem Bären und fast alle Handwerker.

Die Föhrenhochzeit findet zumeist am Faschingssonntag oder am Faschingsdienstag statt. Bevor man aus dem Dorf in den Wald zieht, hört man die Reden des Pfarrers oder des Ältesten, in denen die Auslegung der Gründe, die für die Föhrenhochzeit gang und gäbe sind, gegeben wird. Die Stätte, wo sich der Brauch abspielt, ist immer im Wald gelegen. Da geht es um langwierige, mehrere Stunden anhaltende Verhandlungen um die Braut — die Föhre. Das ist wahrhaftig ein besonderes Volksschauspiel auf offener Naturszene. Eine Eigenheit der Föhrenhochzeit sind die Predigten des Pseudopfarrers, in denen all die Ereignisse, die im Dorf in den letzten Jahren zu verzeichnen waren, satirisch erläutert werden. Als die Föhre gefällt wird, wird sie auf den Wagen gestellt, oder aber werden auf den Baum Stricke befestigt, so dass die ältesten Burschen und

Mädchen die Föhre aus dem Wald ins Dorf ziehen. Im Dorf wird dann die Hochzeit fortgesetzt.

Obwohl der Brauch in den Grundzügen und auch die Hauptpersonen fast in allen Dörfern dieselben sind, weist jedes Dorf in ihrer Föhrenhochzeit seine Eigenheiten auf. Vielleicht sind gerade diese Eigenheiten der Grund dafür, dass sich der Brauch bis zum heutigen Tage erhalten hat und dass er heute lebendiger ist, als das einst der Fall gewesen ist. Im grösseren Ausmass hat jedoch der Brauch sowohl seinen grundlegenden Sinn, der zweifellos apotropäischen Charakters war, als auch seine spätere Bedeutung, die mit der Beschämung der Burschen und Mädchen, die gefreit, doch nicht geheiratet haben, verloren. Der Verfasser führt zahlreiche Wandlungen, die der Brauch in der neuesten Zeit herengebracht hat und die die alten Attribute mit völlig neuen, gar zu sehr zeitgenössischen »Kulten« ersetzt.

Im slovenischen Volksgebiet ist der Brauch nur im Übermurgebiet beheimatet. Doch die Föhrenhochzeit ist über die Staatsgrenze hinaus bezeugt und ist fñst in dergleichen Variante in den Dörfern des Raabgebiets, bis zum St. Gottward und weiter gegen den Nordosten zu finden; im Norden lebt der Brauch im Burgenland und in der Steiermark fort. In Ungarn sind für die Föhrenhochzeit folgende Bezeichnungen in Gebrauch: tuskóhúzas, törzsókhúzás, fahúzás, falakodalom, tréfaesküvő, mókaházassag, gyászmenet; bei den Kroaten im Burgenland: vučenje jelbe, während die Deutschen die ähnliche Bräuche Blochziehen, Blochmänting, Blöchlitag, Blochsest, Faschingfest, Faschingsbelustigung, Fichtenhochzeit nennen.

Für die Tatsache, dass sich der Brauch in derart begrenztem Bereich im Übermurgebiet erhalten hat, führt der Verfasser verschiedene Gründe an. Einer davon ist die Grösse des Dorfes, ein anderer die Zahl der Familienmitglieder, die in den evangelischen Dörfern, wo die Ein- und Zweikinderfamilien vorherrschen, die geringste ist und deshalb die Föhrenhochzeiten am zahlreichsten sind.

Die Föhrenhochzeit im Übermurgebiet ist nach der Meinung des Verfasser als eine besondere Variante des Blockziehens zu betrachten. Diese Variante ist ein charakteristischer panonnischer Brauch, der fast in dergleichen Form nur in der panonischen Ebene und ihren Randgebieten in Österreich, Ungarn und Jugoslawien nachzuweisen ist. In dem Brauch verflechten sich mehrere Elemente: auf der eine Seite die Burschenschaft mit ihren Naturgesetzen und dem Wunsch nach dem Bestehen, auf der anderen Seite der Bauer mit seinen Vegetationskulten, die Frau mit ihren Bemühungen fürs Heim und schliesslich die Faschings- und Hochzeitsbräuche.